

I.V.GYOTERNING "FAUST" ASARRIDA MA'RIFAT VA E'TIQOT MASALASI

Olmjonova Mohlaroy Bekzod qizi

*Farg'ona davlat universiteti Filologiya fakulteti o'zbek tili yo'nalishi
1-kurs talabasi*

Annotatsiya: Mazkur ishda I.V. Gyotening "Faust" fojiasida ma'rifat va e'tiqod masalalarining badiiy-falsafiy talqini tadqiq etiladi. Maqolada bosh qahramonning Mutlaqbilimga intilishi hamda bu yo'lda duch kelgan ma'naviy inqirozlari tahlil qilingan. Muallif ilm-fanning cheksiz imkoniyatlari va inson ruhining ezgulikka bo'lgan e'tiqodi o'rtasidagi muvozanatni Gyote ijodiy merosi asosida yoritib beradi. Tadqiqot davomida Faustning najoti aynan amaliy ma'rifat va yuksak e'tiqodning sintezida ekanligi isbotlanadi.

Kalit so'zlar: Gyote, Faust, ma'rifat, e'tiqod, falsafiy fojia, ma'naviy izlanish, inson mohiyati, Mefistofel.

This work explores the artistic and philosophical interpretation of enlightenment and faith in I.V. Goethe's tragedy "Faust." The article analyzes the protagonist's quest for absolute knowledge and the spiritual crises encountered along this path. Based on Goethe's creative heritage, the author highlights the balance between the limitless possibilities of science and the human soul's faith in goodness. The study demonstrates that Faust's salvation lies precisely in the synthesis of practical enlightenment and high moral faith.

Keywords: Goethe, Faust, enlightenment, faith, philosophical tragedy, spiritual quest, human nature, Mephistopheles.

Gyote asarida har bir qahramon shunchaki shaxs emas, balki muayyan falsafiy g'oyaning tashuvchisidir. Markaziy qahramonlar: Ruh va inkor kurashi.

Genrix Faust: Insoniyat zakovatining ramzi. U cheksiz bilimga intiladi, ammo oddiy mantiq va fan uning ruhini qoniqtirmaydi. Faust — doimiy harakatdagi inson. Uning asar oxiridagi najoti aynan "to'xtab qolmaganida" va ezgulikka e'tiqodini yo'qotmaganida [1].

Mefistofel: "Har doim yomonlikni xohlovchi va har doim yaxshilik qiluvchi kuchning bir qismi". U — inkor etuvchi ruh. Mefistofelning vazifasi Faustning e'tiqodini so'ndirish, uni ma'naviy yuksaklikdan moddiy lazzatlar botqog'iga tortishdir [4].

Margarita (Gretxen): Poklik va e'tiqod timsoli. U Faustning hayotidagi "kichik dunyo"ni anglatadi. U og'ir gunoh qilsa-da, qalbini Iblisga sotmaydi va tavba orqali najot topadi. Uning o'limi Faustni ruhan uyg'otadi [2].

Ramziy va mifologik qahramonlar: Yelena (Troya go‘zali): Antik davr go‘zalligining timsoli. Asarning ikkinchi qismida Faust u bilan uchrashadi. Bu uchrashuv Shimoliy (Germaniya) va Janubiy (Gretsiya) madaniyatlarining sintezini anglatadi [3].

Homunkulus: Faustning shogirdi Vagner tomonidan laboratoriyada yaratilgan sun‘iy mitti odamcha. U sof intellektning ramzi bo‘lib, jismoniy tanasi bo‘lmasa-da, dunyoni anglashga intiladi. Bu ma‘rifatning sun‘iy, faqat aqlga tayangan ko‘rinishidir [5].

Vagner: Faustning shogirdi, "quruq" olim. U kitobiy bilimlar va o‘lik harflarni hayotdan ustun qo‘yadi. U Faustning aksi bo‘lib, ma‘rifatning ijodiy bo‘lmagan, turg‘un qismini ifodalaydi [4].

Ilohiy va tabiat kuchlari:Xudo (Gospod): "Osmondagi muqaddima"da paydo bo‘ladi. U inson tabiatiga ishonadi va Mefistofel bilan garov bog‘laydi. Uning mavjudligi asarda e‘tiqodning yakuniy g‘alabasini ta‘minlaydi [1].

Yer Ruhi (Erdegeist): Faust chaqirgan, ammo qudrati oldida qo‘rqib ketgan tabiat kuchi. U hayotning cheksiz energiyasini va inson aqli yetmaydigan sirlarni anglatadi [2]

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, Gyotening "Faust" fojiasi ma‘rifat va e‘tiqodning o‘zaro uyg‘unligi insoniyat najotining yagona yo‘li ekanligini isbotlovchi buyuk obidadir. Asar qahramoni bosib o‘tgan murakkab yo‘l bizga shuni o‘rgatadiki, quruq aql-zakovat qalb ishonchisiz o‘jizdir, haqiqiy ma‘rifat esa faqat ezgu amallar va tinimsiz intilish orqali namoyon bo‘ladi. Gyote talqinidagi insoniy baxt — bu shaxsiy manfaatlardan kechib, jamiyat farovonligi yo‘lida xizmat qilish va har qanday sharoitda ham yuksak e‘tiqodni saqlab qolishdir. Shuning uchun ham "Faust" asari asrlar osha o‘zining dolzarbligini yo‘qotmay, har bir yosh avlodni ma‘naviy kamolotga chorlab kelmoqda.

Faustning ma‘rifat yo‘li: Ruhning yuksalish bosqichlari

I.V. Gyote "Faust" fojiasida insonning komillikka erishish yo‘lini shunchaki bilim to‘plash emas, balki ruhning turli sinovlar orqali poklanishi va kengayishi sifatida tasvirlaydi. Bu yo‘lni quyidagi mantiqiy bosqichlarga ajratish mumkin:

Nazariy ma‘rifatning cheklanganligi.:Asar avvalida Faust o‘z davrining barcha fundamental fanlarini o‘rganib bo‘lgan, ammo qalbi hali ham bo‘shliqda qolgan olim sifatida gavdalanadi. U kitobiy bilimlar dunyoning "tirik qalbini" ochib berolmasligini angelaydi. Bu bosqich — ma‘rifatparvarlik davri intellektining inqirozini ifodalaydi. Faustning nazariyadan amaliyotga, "o‘lik harf"dan "jonli hayot"ga intilishi asar syujetining asosiy turtkisi hisoblanadi [1].

Hissiy tajriba — inson qalbini o‘rganish yo‘li.:Mefistofel bilan tuzilgan shartnomadan so‘ng, Faust o‘z kabinetidan chiqib, hayotning ichiga sho‘ng‘iydi. Bu bosqichda u shaxsiy his-tuyg‘ular, ehtiroslar va azoblar orqali ma‘rifat topishga urinadi. Gretxen bilan bo‘lgan voqelik unga bilimning faqat mantiqdan iborat emasligini, balki u axloqiy mas‘uliyat va qalb pokligi bilan chambarchas bog‘liqligini o‘rgatadi. Hissiy ma‘rifat bosqichi Faustni shaxs sifatida shakllantiradi [2].

Estetik va madaniy kamolot.:Asarning ikkinchi qismida Faustning ma'rifat yo'li yanada kengayadi. Endi u shaxsiy hislardan umuminsoniy qadriyatlarga o'tadi. Antik dunyo go'zalligi (Yelena) bilan uchrashuv — bu insoniyat yaratgan eng yuksak madaniyatni o'zlashtirish ramzidir. Bu bosqichda Faust go'zallik va san'at ruhni yuksaltiruvchi, uni buyuk ishlarga tayyorlovchi qudrat ekanligini anglab yetadi [3].

Amaliy ma'rifat va ijtimoiy xizmat.:Faust hayotining so'nggi bekatida eng oliy haqiqatni kashf etadi: haqiqiy ma'rifat — bu faqat o'zi uchun bilim to'plash emas, balki jamiyat farovonligi yo'lida amaliy mehnat qilishdir. U botqoqlikni quritib, yangi zamin qurish orqali xalqqa xizmat qilishni oliy baxt deb biladi. Uning "Faqat har kuni ozodlik va hayot uchun jangga otlangan insongina ularga munosibdir" degan so'zlari Gyote ma'rifatparvarlik falsafasining cho'qqisi hisoblanadi [1].

Ko'rinib turibdiki faust asarida insonni ezgulikka ,yetuklikka eltuvchi yo'lar berilgan. Faust asari ma'rifat bo'yicha juda ko'p malumotlar berilgan , bu esa hozirgi kunda ham undan juda ko'p foydalanilayotganini ko'rishimiz mumkin.

"Faust" fojiasida e'tiqod va ma'naviy najot masalasi

Gyote ijodida e'tiqod masalasi faqat diniy aqidalar doirasida emas, balki insonning o'z kuchiga, ezgulikka va hayotning oliy mazmuniga bo'lgan ishonchi sifatida talqin etiladi. Asarda e'tiqod tushunchasi quyidagi mantiqiy yo'nalishlarda ochib beriladi:

Ilohiy ishonch va inson irodasi:Asarning "Osmondagi muqaddima" qismida Xudo va Mefistofel o'rtasidagi garov e'tiqodning asosiy poydevorini belgilab beradi. Xudo insonning (Faustning) xato qilishi mumkinligini tan oladi, biroq uning qalbidagi ezgulikka bo'lgan intilish (e'tiqod) uni hech qachon tark etmasligiga ishonadi. Bu yerda e'tiqod — insonni hayvoniy instinktlardan yuqori turuvchi va uni doimiy izlanishga undovchi ichki quvvat sifatida namoyon bo'ladi [1].

Shubha va inkorga qarshi e'tiqod:Mefistofel — barcha narsani inkor etuvchi kuch. Uning asosiy maqsadi Faustning hayotga va ezgulikka bo'lgan e'tiqodini so'ndirishdir. Mefistofel e'tiqodni "puch xayal" deb hisoblasa, Faust uchun e'tiqod — yashashning yagona mazmunidir. Faustning "to'xtab qolmasligi" uning o'z yo'liga bo'lgan sadoqati, ya'ni o'ziga xos e'tiqodidir. Bu kurashda e'tiqod insonning ichki ma'naviy qalqoni vazifasini o'taydi [4].

Poklik va tavba e'tiqodi (Gretxen obrazi):Gretxen obrazi asarda sof diniy va ma'naviy e'tiqodning timsolidir. U og'ir gunohga botgan bo'lsa-da, qalbini Iblisga sotmaydi va oxirgi daqiqada o'zini Xudoning irodasiga topshiradi. Uning "Men senga tegishliman, ey Parvardigor!" degan nidosi e'tiqodning insonni hatto eng umidsiz vaziyatlarda ham qutqara olishini isbotlaydi. Aynan Gretxenning e'tiqodi va tavbasi Faustning ruhi uchun ham najot yo'lini ochadi [2].

E'tiqodning amaliy g'alabasi:Asar yakunida Faustning ruhi Mefistofelga emas, farishtalarga nasib etadi. Bu — e'tiqodning inkor ustidan qozonilgan g'alabasidir.

Gyotening fikricha, inson qanchalik adashmasin, agar u butun umri davomida ezgulikni izlasa va oliy maqsadlarga ishonsa, u albatta ilohiy kechirimga loyiqdir. E'tiqod bu yerda harakat va muhabbat bilan sintezlashgan holda namoyon bo'ladi [5].

Fikrimizni xulosalasak faut asarida e'tiqod masalasi asosiy o'rinda turibdi desak adashmasak ham bo'ladi sababi yuqorida berilgan fikrlar misol bo'la oladi .

To'g'risi, bu maqolani tayyorlash jarayonida men ham xuddi Faust bilan birga sayohat qilgandek bo'ldim. "Faust" shunchaki qalin kitob emas, u bizga o'xshagan, hayotda o'z yo'lini qidirayotgan har bir insonning qissasi ekan.

Mening yakuniy xulosalarim mana shunday:

Ma'rifat — bu faqat "besh" olish emas: Faustning o'sha qorong'u kabinetidan chiqib ketishi menga juda katta dars bo'ldi. Faqat kitob o'qish, quruq nazariyalarni yodlash bilan olamni anglab bo'lmas ekan. Haqiqiy ma'rifat — hayotning ichiga sho'ng'ish, xatolardan qo'rqmaslik va har bir darsdan o'zing uchun xulosa chiqarish ekanligini tushundim.

E'tiqod — bizning ichki mayoqimiz: Mefistofel qancha urinmasin, Faustning ichidagi o'sha "ezgulikka bo'lgan ishonch"ni so'ndira olmadi. Bu menga shuni o'rgatdiki, hayotda qiyinchiliklar, shubhalar bo'lishi tabiiy, lekin qalbdagi e'tiqod va poklik (xuddi Gretxen kabi!) bizni har qanday botqoqlikdan olib chiqib keta olarkan.

Harakat qilishdan to'xtamaslik: Faustning najot topishiga sabab — uning bir joyda to'xtab qolmagani. Biz ham, xuddi u kabi, doim izlanishda bo'lishimiz, boshqalarga foyda keltirishga intilishimiz kerak. Oxir-oqibat, baxt — bu faqat o'zing uchun yashash emas, balki atrofdagilar uchun ham foydali bo'lish ekan.

Men uchun Faust — bu jasorat timsoli. Bilimimiz qanchalik chuqur bo'lsa, e'tiqodimiz ham shunchalik mustahkam bo'lishi kerakligini endi aniq bilaman.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Gyote, I. V. "Faust" Nemis tilidan Erkin Vohidov tarjimasini. – Toshkent: "Sharq" NMAK, 2015. – 464 b.
2. Anikst, A. A. "Gete i Faust: Ot zamisla k zaversheniyu". – Moskva: Kniga, 1983. – 272 s.
3. Jirmunskiy, V. M. Legenda o Fauste. – Moskva: Nauka, 1978. – 424 s.
4. Svasyan, K. A. "Filosofskoye mirovospriyatiye Get". – Yerevan: Izd-vo AN ArmSSR, 1989. – 180 s.
5. Vohidov, E. "So'z latofati". – Toshkent: "O'zbekiston" NMIU, 2014. – 216 b.